

kort & krachtig

leesvoer

SLO-publikaties

Nederlands in de heterogene brugklas

Wat doet een leraar Nederlands in de heterogene brugklas van een brede scholengemeenschap (lbo tot en met vwo)? En wat leren zijn leerlingen daarvan, speciaal de zwakkere en de sterkere? Die vragen behandelen Helge Bonset e.a. in hun gevalsbeschrijving 'Nederlands in de heterogene brugklas'. Van één leraar Nederlands in één breed-heterogene brugklas in het reguliere onderwijs zijn 22 lessen geobserveerd. Daarbij gingen de auteurs vooral na in hoeverre de leraar zijn doelstellingen daadwerkelijk nastreefde in zijn lespraktijk. Daarnaast hebben zij de resultaten van de leerlingen op toetsen geanalyseerd en vroegen zij de leerlingen wekelijks te rapporteren wat ze naar hun idee van de lessen Nederlands hadden geleerd. Het resultaat van dit alles heeft zijn neerslag gekregen in een tweedelig rapport. Het eerste deel behandelt de leraarsactiviteiten en de leerinhouden, het tweede deel gaat in op de leereffecten bij de leerlingen.

Nederlands in de heterogene brugklas is van belang als achtergrondstudie voor iedere betrokkene bij het voortgezet onderwijs die geïnteresseerd is in feitelijke informatie over de dagelijkse gang van zaken in de breed-heterogene brugklas, in dit geval bij het vak Nederlands. Zulke feitelijke informatie kan leraren en scholen bijvoorbeeld helpen hun standpunt te bepalen wanneer zij willen gaan werken met

(breed-)heterogene brugklassen, binnen of buiten het kader van voortgezet basisonderwijs. Andere leraren en scholen die al met dergelijke brugklassen werken, kunnen nagaan in hoeverre ze zichzelf herkennen in het geschetste beeld en in de gesignaleerde knelpunten.

In de gevalsbeschrijving komen een paar belangrijke knelpunten naar voren. Zo blijkt het moeilijk sociale doelen binnen het vak Nederlands in de heterogene brugklas te realiseren zonder een gestructureerd leerplan hiervoor. Ook is er spanning aanwezig tussen de doelstellingen en de praktijk van de leraar. Deze spanning wordt veroorzaakt door de randvoorwaarden voor toetsing en selectie in een éénjarige brugperiode. Tenslotte ontbreken bij de leraar voldoende kennis en ervaring op het gebied van differentiatie om binnen zijn heterogene brugklas de zwakste zowel als de sterkste leerlingen volledig tot hun recht te laten komen. Voor deze knelpunten stellen de schrijvers nader onderzoek en ontwikkelwerk voor.

Nederlands in de heterogene brugklas bestaat uit twee afzonderlijk verkrijgbare delen. Deel I, *Leraarsactiviteiten en leerinhouden*, omvat 147 bladzijden en kost f 25,—. Bestelnummer 8.481.3722. Deel II, *Leereffecten bij leerlingen*, telt 256 bladzijden en kost eveneens f 25,—. Bestelnummer 8.481.4080.

Beide uitgaven zijn verkrijgbaar bij de SLO, afdeling Verkoop, Postbus 2041, 7500 CA Enschede. Telefoon: 053 — 840227.

Structuur schoolwerkplan voortgezet onderwijs

Een voorstel tot inrichting van het schoolwerkplan voor scholen in de eerste fase van het voortgezet onderwijs

Om verschillende redenen houden steeds meer scholen in het voortgezet onderwijs zich bezig met het schrijven van een schoolwerkplan. Voor rijksscholen en scholen met een experimenteer-status is het een wettelijke verplichting. Anderen zijn door fusies van verschillende schooltypen genooddaakt tot het maken van een schoolwerkplan. Voor derden is het een uitvloeisel van een onderwijsvernieuingsproces. In alle gevallen rijst de vraag hoe het schoolwerkplan de verschillende niveaus van het onderwijsgebeuren helder en adequaat kan beschrijven. De SLO-uitgave *Samen plannen, ja natuurlijk* is gebaseerd op de praktijk-

ervaringen van diverse scholen(-gemeenschappen) en biedt een algemeen voorstel voor de structuur van een schoolwerkplan voor scholen in het voortgezet onderwijs. Allereerst gaat de auteur in op de vragen rond de inhoud en functie van het schoolwerkplan. Er is gekozen voor het schoolwerkplan als instrument voor planning en coördinatie van het onderwijs. Het is dus geen opsomming van alle activiteiten in een school, maar het bevat de voornaamste afspraken met betrekking tot onderwerpen als algemene onderwijsdoelen, de inhoud en ordening van het onderwijsprogramma, de tijdsverdeling en onderlinge afspraken tussen docenten.

Het structuurvoorstel vormt de kern van de publikatie. Het schoolwerkplan is ingedeeld in een algemeen deel (deel A), deelplannen per vak- of leergebied (deel B) en thematische deelplannen (deel C). Bij dit laatste valt te denken aan vakoverstijgende onderwerpen als projectonderwijs en leerlingbegeleiding. Alle onderdelen van het schoolwerkplan zijn uitvoerig geïllustreerd met voorbeeldteksten. De voorbeelden zijn ontleend aan verschillende schooltypen, zoals een lbo/lbo-scholen-gemeenschap, een ivo-middenschool en mavo en een mavo/havo/atheneum-scholengemeenschap.

Tot slot volgt een uitgebreid en geannoteerd overzicht van achtergrondliteratuur, praktische aanwijzingen en relevante SLO-publikaties voor diverse vakgebieden over het schoolwerkplan en onderdelen daarvan. Een uitvoerbare bijlage bevat een beknopt overzicht van het gehele structuurvoorstel.

Samen plannen, ja natuurlijk is bedoeld voor onderwijsgevend en schoolleiders belast met coördinerende taken ('mesoniveau'). Te denken valt aan directie- of rectoraatsleden, vaksectiecoördinatoren of leden van schoolwerkplancommissies. Het boek omvat 114 bladzijden en kost f 14,25 (bestelnummer D.101.4158). Schriftelijke en telefonische bestellingen bij de SLO, afdeling Verkoop, Postbus 2041, 7500 CA Enschede, tel. 053 - 840227.

Bundeling Katernen Taalvaardigheid in het Basisonderwijs

In de reeks *Katernen Taalvaardigheid in het Basisonderwijs* beschrijven theoretici en praktijkmensen wat de vernieuwing van het taalonderwijs kan inhouden. In de artikelen komen

aan de orde: praktijkvoorbeelden van thema's, lessen taalbeschouwing, werken met buitenlandse kinderen, gesprekken in de klas, omgaan met fouten in teksten, werken met kinderboeken en het schrijven van eigen teksten. Tot nu toe zijn er in de reeks katernen verschenen met in totaal zo'n zeventig artikelen over de veelzijdige praktijk van thematisch-cursorisch taalonderwijs. In februari en september verschijnt telkens een nieuwe aflevering in de reeks katernen.

De katernen zijn losbladig verkrijgbaar voor f 10,- per aflevering. Bij een jaarabonnement (f 20,-) hoort een ringmap met schutbladen. Daarnaast zijn nu de eerste zes afleveringen gebundeld. Dit boek kost f 38,- en is te bestellen bij de SLO, Postbus 2041, 7500 CA Enschede, tel. 053 - 840227.

Tante Agaath en de machomuls

Dit boek bevat normdoorbreekende werkvormen. Ze zijn bedoeld voor mensen die in hun onderwijs willen tornen aan de heersende ideologie waarin stilzwijgend of uitgesproken wordt verondersteld dat sekse en seksuele geaardheid bepalend zijn voor de kwaliteit van de mens.

De auteurs zijn docenten van zes verschillende lerarenopleidingen. Zij hebben alle beschreven werkvormen in de praktijk gebruikt en bewerkt. Deze bundeling biedt de lezer dan ook concrete uitwerkingen, ervaringsgegevens en praktische tips. De werkvormen zijn direct gerelateerd aan lesinhouden. Zij doen met name een beroep op intuïtieve, emotionele en associatieve kanten van de persoonlijkheid.

Aan de beschrijvingen van de werkvormen gaat een meer theoretische beschouwing vooraf. Daarin wordt naast een nadere uitwerking van de term normdoorbreekend onderwijs ingegaan op mogelijke angst en afweer van cursisten en op begeleidingsadviezen voor docenten. Deze beschouwing resulteert in een lijst met criteria voor normdoorbreekende werkvormen.

Het boek is vooral gericht op docenten van mbo, hbo en wo. Het is met name geschikt voor lerarenopleidingen en nascholingscursussen; voor sociaal-agogische opleidingen; voor volwassenenonderwijs en het vormingswerk. Het biedt materiaal voor korte en langer durende cursussen, zowel voor gemengde groepen als voor groepen die uitsluitend uit vrouwen

bestaan.

Tante Agaath en de machomuis: werkvormen voor normdoorbrekend onderwijs door het NLO-vrouwenoverleg; 143 pag. met tekeningen van Margriet Heijmans; ISBN 90 70707 10 1; uitgave: Pendoor Amsterdam; prijs f 17,50.

**BulkBoeken in handelseditie:
Vensters naar vroeger
Des mensen op- en nedergang**

In *Vensters naar vroeger* wordt de leerstof van twintigste-eeuwse scholen in een historisch perspectief geplaatst. Daarbij blijkt dat middel-eeuwse denkwijzen in vele opzichten afwijken van de onze, maar ook dat er sprake is van een onmiskenbare continuïteit tussen toen en nu.

Het boek is samengesteld door een groep Neerlandici aan het Instituut De Vooys voor Nederlandse taal- en letterkunde van de Rijksuniversiteit te Utrecht.

Des mensen op- en nedergang. Literatuur en leven in de Noordelijke Nederlanden in de zeventiende eeuw werd samengesteld door dr Marijke Spies, wetenschappelijk hoofdmedewerker, verbonden aan het Instituut voor Neerlandistiek van de Universiteit van Amsterdam. Zij selecteerde teksten uit de tijd van de Tachtigjarige Oorlog en de handelsvaart op Oost- en West-Indië, van statige grachtenhuizen, van Rembrandt en Frans Hals, Hooft en Vondel. Ook toont zij aan dat in deze bloeiperiode van de Nederlandse cultuur nog wel wat meer te beleven valt dan alleen deze bekende hoogtepunten. Het boek beoogt een indruk te geven van de verscheidenheid aan teksten en wil laten zien welke rol ze speelden in het leven van mensen van toen.

Vensters naar vroeger (ISBN 90 70150 239) en *Des mensen op- en nedergang* (ISBN 90 70150 247) hebben respectievelijk een omvang van 84 en 80 pagina's; beide (gebonden) boeken zijn geïllustreerd met ± 100 afbeeldingen plus een pagina in full color en kosten f 29,50.

**Leerlingen maken theater
Augusto Boal in het onderwijs**

Leerlingen maken theater gaat over het 'theater van de onderdrukten' van de Braziliaan Augusto Boal en de toepassingen daarvan in het

Nederlandse (taal)onderwijs. Het boek wil onderwijzers en leraren helpen dramavormen in hun lessen te gebruiken. Steeds meer leerkrachten doen dat al, maar nog meer zouden het wel willen als zij maar wisten hoe ze het moesten aanpakken. Nu gaat het Boal er juist om eenvoudige, door praktisch iedereen te gebruiken technieken aan te reiken. Leerlingen en leerkrachten raken door dit 'theater maken' gemakkelijk aan de praat over machtsverhoudingen zoals je die overal tegenkomt: in de klas, thuis, op de tv, in de krant en in de politiek.

Uit de praktijkvoorbeelden in dit boek blijkt dat de technieken van Boal in vele vormen van onderwijs gebruikt kunnen worden: van basisonderwijs tot hoger beroepsonderwijs. Ook voor scholingsbijeenkomsten van leerkrachten blijken deze technieken geschikt.

Leerlingen maken theater is de eerste uitgave in de TOP-reeks. TOP staat voor Taal Onderwijs Praktijk. De publikaties geven beschrijvingen van onderwijspraktijken met ideeën over achtergronden en bedoelingen. In de redactie van de serie werken samen: leden van de VON en van de sectie Nederlands van de Vereniging voor Leraren in Levende Talen en medewerkers van uitgeverij Pendoor. Pendoor geeft boeken uit over (taal)onderwijs. Tot nu toe waren dat uitgaven op het gebied van volwassenenonderwijs en -vorming. De uitgeverij werkt uitsluitend met vrijwillig(st)ers.

Leerlingen maken theater (ISBN 90 70707 07 1) is tot stand gekomen onder eindredactie van Ronald Bos en Willem Mooijman en is voorzien van foto's van Ronald Bos. Het telt 104 bladzijden en kost f 15,—. Uitgeverij Pendoor, Postbus 40005, 1009 BA Amsterdam, tel. 020 — 925836/320658.

**Verschil moet er zijn
Naar een thematische aanpak van het vak
Nederlands**

Hoe kan een leraar of lerares Nederlands aan een hele klas les geven en toch rekening houden met de verschillen tussen leerlingen? Over deze vraag gaat dit tweede boek in de TOP-reeks. Lies Fonderie, de schrijfster van dit boek, kent het probleem van dichtbij. Zij is lerares Nederlands aan De Meergronden in Almere, een zeer brede scholengemeenschap voor ibo, lbo, mavo, havo en vwo. De eerste twee brugjaren zijn volledig heterogeen, in het

derde leerjaar zijn er lbo/mavo- en havo/vwo-groepen.

In de loop der jaren heeft zij met haar collega's een thematische aanpak voor het vak Nederlands ontwikkeld. Daarin wordt uitgegaan van de verschillen tussen leerlingen, maar er wordt ook rekening gehouden met programma- en exameneisen. Leerlingen krijgen steeds meer invloed op de inhoud van de thema's, zodat die steeds meer aansluiten bij hun beleavings- en ervaringswereld. Cursorische oefeningen, zowel individueel als klassikaal, ondersteunen het themawerk. Voor (aanstaande) docenten Nederlands die hun onderwijs thematisch-cursorisch willen inrichten, geeft Lies Fonderie vele praktische aanwijzingen. Zij geeft aan hoe je structuur aan kunt brengen in het thematisch en cursorisch werken. Ook gaat zij in op de vraag hoe je de rest van de school kunt betrekken bij de veranderingen die deze aanpak met zich meebrengt. *Verskil moet er zijn* (ISBN 90 70707 08 X) heeft een omvang van 80 bladzijden en kost f 13,50.

Besteladres: zie vorige uitgave.

Kindertaal

De verwerving van het Nederlands als moedertaal

De bedoeling van dit door Fred van Besien geschreven boek is een overzicht te geven van de resultaten van recent onderzoek naar de moedertaalverwerving, toegepast en geïllustreerd aan de hand van het Nederlands. Het boek is hoofdzakelijk chronologisch opgevat en beschrijft de taalontwikkeling in vijf fasen (hoofdstukken 2 t/m 6), met name: de pre-linguale periode (tot 1 jaar), de periode van de eenwoordzin (1 tot 1 ½ jaar), de periode van de twee- en meerwoordzin (1 ½ tot 2 ½ jaar), de periode van de volledige uitingen (2 ½ tot 5 jaar) en de periode van de lagere-schoolleeftijd. Het laatste hoofdstuk gaat in op het taal-aanbod van de omgeving. De taalontwikkeling wordt telkens in een aantal verschillende aspecten behandeld: fonologie, woordenschat, morfologie, syntaxis, semantiek, pragmatiek. Het gaat om een herziene druk (eerste: 1981). Voor die herziening put de auteur onder meer uit zijn onderzoek met de TOAST (Taalonderzoek via de Analyse van Spontane Taal), een instrument dat onlangs door hem en L. Moerman-Coetsier werd ontwikkeld. Ook wer-

den heel wat Nederlandstalige voorbeelden toegevoegd. Een groot deel ervan werd hem aangereikt door zijn zoontje.

Kindertaal (ISBN 90 334 1226 8) heeft een omvang van 128 bladzijden en is een uitgave van Acco, Postbus 395, 3800 AJ Amersfoort.

Van kleuterkrabbel tot schrijftaal

Methodisch schrijven, vormgeven, spellen, creatief, grafisch en zakelijk schrijven in de basisschool

Schrijven is in de eerste plaats een *communicatiemiddel*: schrijven om anderen iets mee te delen. Dit vinden we reeds terug in de kleuterkrabbel: 'Kleuters krabbelen bij hun tekening en voor hen hebben die krabbels dezelfde betekenis als woorden', aldus L. Nouws, die het betreurt dat er in het onderwijs wordt voorbijgegaan aan dit communicatieve aspect. Het schrijven wordt verengd tot een techniek en dit ten koste van het schrijfproces.

De auteur geeft aan hoe het kind vanuit de krabbels kan komen tot spellen, methodisch, creatief en zakelijk schrijven. Daarbij is '*schrijftaal*' een nieuwe methode die een visie geeft op taal vanuit de communicatie en die gekoppeld is aan de aanvankelijk-leesmethode *Veilig leren lezen*. In tegenstelling tot andere methodes die pas met schrijven beginnen nadat het leesinzicht is verworven, pleit dit boek voor een *integratie tussen lezen en schrijven*: schrift wordt immers geproduceerd om gelezen te worden. Als het kind onmiddellijk het woord mag schrijven dat het heeft leren lezen, wordt het schrijven zinvol en gemotiveerd. Belangrijk is dat men uitgaat van wat kinderen willen schrijven, van reële schriftgebruikssituaties.

Nouws is er in geslaagd een praktische hand-leiding te schrijven, bruikbaar voor onderwijsmensen en geïnteresseerde ouders.

Van kleuterkrabbel tot schrijftaal (ISBN 90 276 0567 X) is een uitgave van Zwijsen te Tilburg; voor België: Infodok te Meerhout.

Doen alsof ...?

Dramatisch spel in het basisonderwijs

Per 1 augustus 1985 is de Wet op het Basis-onderwijs officieel in werking getreden. In lid 3 van artikel 10 van deze wet wordt 'het bevorderen van taalgebruik, spel en beweging' expliciet genoemd. Het kleuteronderwijs heeft

altijd veel ruimte gegeven aan het spelende kind. Maar ook de lagere school heeft de afgelopen jaren reeds meer aandacht gekregen voor deze vorm van ervaringsgericht leren. Eén van de bedoelingen van de oprichting van de basisschool is de continue ontwikkeling van het kind mogelijk te maken. De door Peter van Hasselt geschreven brochure *Doen alsof ...?* laat zien hoe dramatisch spel mede gestalte kan geven aan de invulling van het wetsartikel. De aandacht wordt niet alleen gericht op de individuele onderwijsgevende, maar met de ideeën uit dit boek hoopt de auteur ook het team te ondersteunen om drama-activiteiten op elkaar af te stemmen.

De brochure bestaat uit twee delen: een theoretisch en een praktisch deel. De eerste drie hoofdstukken zijn van theoretische aard. Hierin worden achtereenvolgens behandeld: de plaats en functie van het vakgebied, de verschillende soorten spelvormen, doelstellingen en didactische opmerkingen. Vanaf hoofdstuk 4 vindt u praktische uitwerkingen en de wijze van aanpak van de verschillende spelvormen. In een slothoofdstuk worden de mogelijkheden van een evaluatie besproken.

Het boek is bedoeld voor onderwijsgeven in het basisonderwijs, maar ook goed bruikbaar voor studenten en docenten aan Pabo's, begeleiders van schooladviesdiensten en centra voor kunstzinnige vorming.

Het boek telt 139 pagina's en kost f 22,75. Het is uitgegeven bij uitgeverij Zwijzen te Tilburg.

De Nederlandse en Vlaamse auteurs

Met de uitgave van *De Nederlandse en Vlaamse auteurs* verschijnt voor Nederland en Vlaanderen het meest complete lexicon van literaire auteurs. Meer dan 2000 trefwoorden behandelen in kort bestek alle Nederlandse, Vlaamse en Friese dichters en schrijvers van enige importantie. Onder hoofdredactie van drs G.J. van Bork en dr P.J. Verkruijsse schreven ongeveer honderd specialisten over iedere auteur een korte levensbeschrijving, een analyse van het werk en een bibliografie. Tevens is een groot overzicht opgenomen van de Nederlandse, Vlaamse en Friese literatuur.

Hoewel wetenschappelijk geheel aan de eisen is voldaan, is dit lexicon vooral bedoeld voor een groter publiek. De aandacht in Nederland en Vlaanderen voor literatuur uit eigen land

groeit nog steeds. Dit overzichtelijke en compacte naslagwerk is een voortreffelijke gids voor iedereen die in literatuur is geïnteresseerd.

De Nederlandse en Vlaamse auteurs (ISBN 90 228 4565 6) is een uitgave van De Haan te Weesp; prijs f 39,50.

Structuralisme en

Transformationeel Generatieve Grammatica

Deze studie van Jelle Kaldewaij onderzoekt de relatie tussen de generatieve grammatica en een aantal belangrijke 20e-eeuwse benaderingen van taal die eraan voorafgingen. Vanaf haar begin is de generatieve taalkunde gezien als een revolutionaire vernieuwing in de taalwetenschap, een breuk met 'de voorgangers', dikwijls zonder onderscheid als descriptieve of taxonomische taalkunde aangeduid. Ondanks enkele later aangebrachte nuanceringen is dit beeld van een revolutie in grote lijnen blijven bestaan.

De studie van Kaldewaij corrigeert dit beeld aanzienlijk door aan te tonen dat de generatieve taalkunde in belangrijke opzichten continuïteit vertoont met de traditie, in plaats van een radicale breuk daarmee.

Inmiddels bestaat het gevaar dat die breuk ontstaat: doordat de generatieve taalkunde als volledig nieuw werd en wordt beleefd, is er opvallend weinig aandacht voor de taalwetenschappelijke traditie waaruit de hedendaagse taalkunde, op welke wijze dan ook, voortkomt. Kaldewaij's studie bevat goed gedocumenteerde hoofdstukken over belangrijke scholen in de 20e-eeuwse taalkunde, die substantiële inzichten over taal en taalwetenschap hebben voortgebracht. Hierdoor kan het boek functioneren als een betrouwbare wegwijzer op dit terrein en ook, als inleiding tot de 20e-eeuwse geschiedenis van de taalwetenschap, een waardevolle bijdrage leveren aan de opleiding van linguïsten.

Het boek is een uitgave van Foris Publications te Dordrecht (ISBN 90 6765 154 0); het kost f 39,90.

Noteren in de agenda:

11 oktober 1986

ledenvergadering!